

Sygn. akt II CSKP 1024/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kamil Zaradkiewicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Beata Janiszewska

SSN Mariusz Łodko

w sprawie z powództwa M. M. i A. M.
przeciwko S. S.A. w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 maja 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Okręgowego w C.
z dnia 26 października 2020 r., sygn. akt VI Ca [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w C. do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 26 października 2020 r. Sąd Okręgowy w C., po rozpoznaniu sprawy z powództwa M. M., A. M. przeciwko S. S.A. w W. o zapłatę, na skutek

apelacji Pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego w C. z 30 października 2019 r., zmienił zaskarżony wyrok i powództwo oddalił, a ponadto rozstrzygnął o kosztach postępowania, odstępując od obciążania Powodów obowiązkiem zwrotu kosztów procesu apelacyjnego.

Powodowie M. M. i A. M. w dniu 28 maja 2008 r. zawarli z Pozwanym K. Spółką Akcyjną z siedzibą w W. umowę kredytu na cele mieszkaniowe na okres 300 miesięcy na kwotę 190.000 zł denominowaną do franka szwajcarskiego (w walucie CHF). Do umowy załączone zostały: „Ogólne warunki kredytowania w zakresie udzielania kredytów na cele mieszkaniowe oraz kredytów i pożyczek hipotecznych K. S.A.” (dalej: OWK), które w myśl § 1 ust. 2 stanowią integralną część umowy. Kredytobiorcy oświadczyli, że je otrzymali, zapoznali się z ich treścią i na ich stosowanie wyrażają zgodę.

Zgodnie z § 2 ust. 2 umowy, kwota kredytu denominowanego (waloryzowanego) w CHF lub transzy kredytu zostanie określona według kursu kupna dewiz dla wyżej wymienionej waluty zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy kredytu. O wysokości wykorzystanego kredytu denominowanego (waloryzowanego) wyrażonej w walucie CHF, wysokości odsetek w okresie karencji oraz wysokości rat kapitałowo - odsetkowych w wyżej wymienionej walucie bank poinformuje kredytobiorcę w terminie 7 dni od dnia całkowitego wykorzystania kredytu na zasadach określonych w OWK (§ 2 ust. 3).

W myśl § 4 ust. 1a umowy, kredyt wykorzystywany jest w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla CHF zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu wykorzystania kredytu.

Zgodnie z § 8 ust. 1 umowy, oprocentowanie kredytu w całym okresie kredytowania zostało ustalone jako zmienne i stanowi sumę zmiennej stawki odniesienia oraz stałej marży banku w wysokości 2,40 punktów procentowych z zastrzeżeniem ust. 6 oraz z zastrzeżeniem zmiany marży banku na podstawie art. 11a umowy. W dniu zawarcia umowy oprocentowanie wynosiło 5,21% w stosunku rocznym. Stawkę odniesienia w myśl ust. 5 tego postanowienia stanowi stawka

rynku pieniężnego LIBOR 3-miesięczny z zaokrągleniem do dwóch miejsc po przecinku publikowana na stronie LIBOR01 serwisu R. lub też na jakimkolwiek ekranie zastępczym o godzinie 11.00 czasu londyńskiego z dnia roboczego poprzedzającego dzień dokonania zmiany. W postanowieniu ust. 3 § 8 bank zastrzegł pierwszą zmianę wysokości oprocentowania wynikającą ze zmiany stawki odniesienia na miesiąc po zawarciu umowy, a kolejne w okresach 3-miesięcznych liczonych od miesiąca następującego po miesiącu zawarcia umowy.

Zgodnie z § 9 ust. 2 umowy, Powodowie zobowiązali się do spłaty kredytu w 299 ratach miesięcznych płatnych do 15-go dnia każdego kolejnego miesiąca począwszy od 18 sierpnia 2008 r. W myśl tego postanowienia, wysokość rat kapitałowo-odsetkowych została określona w walucie franka szwajcarskiego, a ich spłata miała być dokonywana w złotych po uprzednim przeliczeniu rat kapitałowo - odsetkowych według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu spłaty. Kredytodawca zastrzegł jednocześnie, że zmiana wysokości kursu waluty na wpływ na ostateczną wysokość spłaconego przez kredytobiorcę kredytu. W analogiczny sposób uregulowano w ust. 6 § 9 mechanizm przeliczania odsetek, których wysokość również miała być określona w CHF.

W dniu 16 czerwca 2008 r. strony podpisały aneks do umowy kredytu i ustaliły okres spłaty kredytu na 298 miesięcy i taką samą liczbę rat przy niezmienionej dacie końcowej obowiązywania umowy. Powodowie nie zostali zapoznani ze sposobem opracowywania tabeli kursów przez kredytodawcę. W szczególności ani z treści umowy ani OWK nie wynika, aby kredytodawcę wiązały uzgodnione z powodami zasady ustalania tej tabeli, oraz aby swoboda działania kredytodawcy w tym zakresie poddana była jakimkolwiek ograniczeniom. Powodowie otrzymali kwotę kredytu w dniu 12 czerwca 2008 roku.

W dniu 30 lipca 2012 roku K. S.A. w W. został przejęty w trybie art. 492 § 1 k.s.h. przez W. S.A. w W., począwszy od dnia 7 września 2012 roku podmiot ten prowadzi działalność pod firmą: S. S.A. w W..

Powodowie terminowo regulują należności. Do 10 października 2018 r., tj. daty wniesienia pozwu, wpłacili na poczet zadłużenia z tytułu kredytu kwotę 159.811,54 zł, z tego na poczet spłaty kapitału kredytu w złotych kwotę 94.252,32 zł, a na skutek waloryzacji - dalszą kwotę 65.508,07 zł. Do spłaty pozostał kapitał w kwocie 57.197,04 CHF. Po wyeliminowaniu waloryzacji powodom pozostałaby do spłaty kwota 119.381,67 zł.

Wyrokiem z 30 października 2019 r. Sąd Rejonowy w C. zasądził od Pozwanej na rzecz Powodów solidarnie kwotę 64.709,10 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 11 października 2018 r. do dnia zapłaty.

Sąd Rejonowy uznał, że zgodnie z umową suma kredytu, jej wypłata i ustalenie wysokości raty nastąpiły w złotych. Powodowie mieli spłacać kredyt także w złotych, według ceny sprzedaży franka szwajcarskiego, obowiązującej w banku w dniu wpłacenia konkretnej raty.

Sąd Rejonowy stwierdził, że przedmiotem świadczeń obu stron było waluta polska. Kwota kredytu została określona i wypłacona w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu wysokości wypłacanej kwoty (w celu określenia wysokości zadłużenia) według kursu kupna franka szwajcarskiego obowiązującego w banku w dniu wypłaty środków. Wartość franka szwajcarskiego, tym razem według kursu sprzedaży obowiązującego w dniu spłaty, została też przyjęta jako wskaźnik waloryzacji poszczególnych rat, podlegających spłacie w złotych. Nie dochodziło zatem do transferu wartości dewizowych i w związku z tym umowy łączącej stron nie można określić jako umowy o kredyt walutowy. Umowa zawarta przez strony nie posiadała cech umowy o kredyt walutowy, którymi są: 1) zobowiązanie banku do oddania do dyspozycji kredytobiorcy oznaczonej kwoty w walucie obcej, 2) zobowiązanie kredytobiorcy do spłaty kredytu w walucie obcej.

Sąd Rejonowy uznał, że strony zawarły umowę kredytu złotowego indeksowanego, czyli umowę, w której bank wydaje (udostępnia) kredytobiorcy określoną sumę kredytową w złotych, dokonując jednocześnie operacji rachunkowej polegającej na wyrażeniu kwoty kredytu wykorzystanego w złotych jako wartość w innej walucie. Kwota w złotych była zatem w chwili wypłaty

określana (indeksowana) według kursu danej waluty w dniu wydania po cenie kupna. Indeksowanie takie (odwrotne, tj. z waluty obcej na złote) następuje też w celu określenia wysokości rat kredytowych, do których kredytobiorca będzie zobowiązany w okresie trwania stosunku kredytowego. W dniu płatności konkretnej raty jest ona przeliczana zgodnie z umową na złote, stosownie do kursu danej waluty, po kursie jej sprzedaży.

Sąd Rejonowy uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie w całości.

W ocenie tego Sądu postanowienia § 2 ust. 2, § 4 ust. 1a oraz § 9 ust. 2 zd. 3 i 4 umowy są niedozwolonymi postanowieniami umownymi w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. i przez to nie wiążą Powodów, a strony związane są umową w pozostałym zakresie. W okolicznościach przedmiotowej sprawy Powodowie zawierając umowę występowali jako konsumenci w rozumieniu art. 22¹ k.c.

Sąd Rejonowy uznał ponadto, że brak było podstaw do przyjęcia, że klauzule indeksacyjne zawarte w umowie określały główne świadczenia w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Nie stanowiły one bowiem elementów przedmiotowo istotnych umowy kredytu bankowego, tj. obowiązku wydania i zwrotu podstawowej sumy kredytu, w tym terminów spłaty. Klauzule te kształtują dodatkowy mechanizm indeksacyjny głównych świadczeń stron stosunku kredytowego, tj. sposób określania rynkowej wartości wydanej i wykorzystywanej sumy kredytu w złotych w relacji do franka szwajcarskiego. Sąd stwierdził, że w okolicznościach sprawy umowę zawarto z wykorzystaniem wzorca banku, a sporne klauzule zostały przejęte do umowy bez modyfikacji.

Sąd Rejonowy stwierdził ponadto, że z zakwestionowanych postanowień wynika, że przeliczanie sumy kredytu oraz rat kredytu miało odbywać się według tabeli kursowej strony pozwanej. Pozwana przyznała sobie zatem prawo do jednostronnego wyznaczania wysokości rat kredytu poprzez określanie w tabelach kursowych kursu sprzedaży franka szwajcarskiego. Uprawnienie to nie doznawało w myśl postanowień umownych oraz treści OWK żadnych ograniczeń. W żadnym postanowieniu umowy nie sprecyzowano sposobu ustalania kursu wskazanego w tabeli kursów banku. W szczególności postanowienia umowy nie przewidywały

wymagania pozostawiania wysokości kursu ustalanego przez bank w określonej relacji do niezależnego wskaźnika ukształtowanego przez rynek walutowy lub na przykład kursu średniego publikowanego przez Narodowy Bank Polski. Oznacza to, że bank zagwarantował sobie dowolność w zakresie wyboru kryteriów ustalania kursu franka szwajcarskiego w swoich tabelach kursowych, a przez to mógł kształtować wysokość zobowiązań powodów poprzez obciążanie ich opłatami nieprzewidywanymi podczas zawierania umowy. Kurs sprzedaży waluty obcej określony w tabeli kursowej zawiera bowiem marżę kupna lub sprzedaży, która to wartość jest zależna wyłącznie od woli pozwanego.

Powodowie jako konsumenci, na skutek zastosowanych przez Pozwaną mechanizmów ustalania kursu kupna i sprzedaży pozostawiających jej pełną swobodę, zostali też obciążeni *de facto* ukrytą prowizją o niesprecyzowanej i zależnej jedynie od woli pozwanego wysokości. Pozwana poprzez arbitralne wyznaczanie kursu waluty waloryzacji uzyskała prawo do nieskrępowanego decydowania o wysokości zadłużenia Powodów, którzy z kolei zostali zobowiązani do bezwarunkowego podporządkowania się jego decyzjom.

W okolicznościach sprawy - według Sądu pierwszej instancji - postanowienia umowy były nietransparentne, nieprzejrzyste i trudne do zrozumienia, a poprzez możliwość dowolnego kształtowania przez pozwanego kursu wymiany walut skutkowały rażącą dysproporcją uprawnień kontraktowych na niekorzyść powodów i w sposób oczywisty godziły w dobre obyczaje. Sąd I instancji stwierdził, że w związku ze stwierdzeniem abuzywności zakwestionowanych w pozwie postanowień umowy przyjąć należy, że postanowienia te nie wiązały konsumenta *ex tunc*, strony zaś były związane umową w pozostałym zakresie.

Sąd Rejonowy podzielił stanowisko Sądu Najwyższego, zgodnie z którym wyłączenie z umowy postanowień uznanych za niedozwolone nie powoduje nieważności całej umowy nawet wtedy, gdy bez tych postanowień umowa nie zostałaby zawarta (wyrok Sądu Najwyższego z 21 lutego 2013 r., sygn. akt I CSK 408/12, OSNC 2013, z. 11, poz. 127).

Według Sądu pierwszej instancji dopuszczalne jest, w pewnych sytuacjach, zastąpienie nieuczciwego postanowienia umowy przepisem o charakterze dyspozytywnym. Warunkiem dopuszczalności takiego zastąpienia jest wystąpienie sytuacji, w której pozostawienie luki prowadziłoby do upadku całej umowy i przez to zagrażało interesom konsumenta, narażając go na konieczność natychmiastowego zwrotu całego kredytu. Możliwość zastąpienia jest ograniczona do przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę, i opiera się w szczególności na tym, że takie przepisy nie mają zawierać nieuczciwych warunków. Przepisy te mają odzwierciedlać równowagę, którą prawodawca krajowy starał się ustanowić między całością praw i obowiązków stron określonych umów na wypadek, gdyby strony albo nie odstąpiły od standardowej normy ustanowionej przez ustawodawcę krajowego dla danych umów, albo wyraźnie wybrały możliwość zastosowania normy wprowadzonej w tym celu przez ustawodawcę krajowego.

Jednakże przepisy takie, jak powoływane przez Pozwanego, tj. art. 56 k.c., 65 k.c. i 354 § 1 k.c. nie mogły, zdaniem Sadu Rejonowego, zastąpić przedmiotowych nieuczciwych warunków w drodze przeprowadzanej przez sąd krajowy zwykłej operacji zastąpienia, bowiem nie były one przedmiotem szczególnej analizy prawodawcy w celu określenia tej równowagi, a tym samym przepisy te nie korzystają z domniemania braku nieuczciwego charakteru. Z takim samym uzasadnieniem należy odmówić zastosowania *per analogiam* przepisu art. 41 ust. 2 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r., poz. 282). Z kolei art. 358 § 2 k.c. w dacie zawarcia umowy przez strony nie obowiązywał.

W niniejszej sprawie Powodowie sprzeciwili się uznaniu całej umowy za nieważną, domagając się jednocześnie stwierdzenia abuzywności wskazanych klauzul. Eliminacja z umowy postanowień abuzywnych ma ten skutek, że umowa nadal obowiązuje, z pominięciem tychże postanowień. W polskim systemie prawnym nie ma przepisu o charakterze dyspozytywnym, który mógłby zastąpić zakwestionowane postanowienia umowy stron (brak też przesłanki realizowania interesu konsumenta przez takie zastąpienie).

Sąd Rejonowy stwierdził, że wobec braku związania kredytobiorcy abuzywną klauzulą jest on, zgodnie z zasadą nominalizmu, zobowiązany do zwrotu kredytu w wysokości nominalnej, w określonych w umowie terminach i z oprocentowaniem wskazanym w umowie. Skoro umowa obowiązuje w pozostałym zakresie, Sąd Rejonowy ustalił stan nadpłaty Powodów na dzień wniesienia pozwu zasięgając w tej mierze opinii biegłego z zakresu księgowości. Powodowie wpłacili na poczet zadłużenia z tytułu kredytu kwotę 159.811,54 zł, zaś ich rzeczywiste zadłużenie po wyeliminowaniu mechanizmów waloryzacji wynosiło 94.252,32 zł. Na dzień 10 października 2018 roku napłata powodów wynosiła 65.508,07 zł, a pozostały do spłaty kapitał - kwotę 119.381,67 zł.

Ustalenie nadpłaty na rachunku kredytowym powodów przewyższającej kwotę dochodzoną pozwem skutkowało uznaniem przez Sąd Rejonowy roszczenia powodów za uzasadnione.

Sąd Rejonowy nie uwzględnił zarzutu Pozwanej dotyczącego przedawnienia roszczenia. Wskazał, że w myśl art. 118 k.c., w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1104), jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia wynosi lat sześć, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej - trzy lata. Jednakże koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata.

Sąd wskazał ponadto, że Powodowie domagali się zwrotu nienależnie zapłaconych świadczeń, których wysokość jest oznaczona, niezależna od czynnika czasu. Świadczeniem okresowym jest takie, którego wysokość nie może zostać z góry oznaczona przy zawarciu umowy, zależna jest od upływu okresu, w jakim umowa będzie obowiązywać. Powodowie zawarli umowę kredytową w dniu 28 maja 2008 r., a pierwszej wpłaty na poczet rat kredytu dokonali w dniu 18 sierpnia 2008 r. Pozew w niniejszej sprawie wniesiony został w dniu 11 października 2018 r., co skutkowało przerwaniem biegu przedawnienia w stosunku do wszystkich nadpłaconych należności począwszy od 11 października

2008 r. Nadpłata należności uiszczonych za okres do 10 października 2008 r. nie została przez nich objęta żądaniem pozwu.

Powyższy wyrok w całości apelacją zaskarżyła Pozwana, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 2 i ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 2439), art. 385¹ § 1 k.c., art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 k.c., art. 65 k.c., art. 358 § 2 k.c., art. 31 ust 2 i 3 w zw. z art. 2 Konstytucji RP, a także art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. poprzez błędne zastosowanie w sytuacji, w której nie doszło do bezpodstawnego wzbogacenia Pozwanej względem Powodów. Pozwana zarzuciła także naruszenie art. 233 k.p.c., art. 217 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c.

Wskazując na powyższe zarzuty Pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od Powodów na rzecz Pozwanego kosztów procesu, a także o zasądzenie od Powodów na rzecz Pozwanego zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd odwoławczy podzielił generalnie ustalenia Sądu I instancji oraz ich ocenę dokonaną przez ten Sąd. Dotyczy to oceny statusu Powodów jako strony umowy pożyczki, charakteru łączącej strony umowy, abuzywności postanowień umowy pożyczki w zakresie, w jakim przewidują przeliczanie należności według kwot ustalonych w Tabeli kursów sporządzanej przez pozwany Bank (waloryzacja w CHF).

W ocenie Sądu *ad quem*, Sąd Rejonowy ustalił stan nadpłaty Powodów na dzień wniesienia pozwu zasięgając w tej mierze opinii biegłego z zakresu księgowości, a uznając zasadność powództwa powołał art. 410 § 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. jako podstawę prawną rozstrzygnięcia, jednak ograniczył wywód jedynie do analizy świadczenia strony powodowej i pominął zupełnie świadczenie Pozwanego. W kontrolowanej sprawie powodowie nie wykazali, że po ich stronie doszło do zubożenia w ich majątku pozostającego w związku ze wzbogaceniem banku.

W ocenie Sądu II instancji Powodowie nadal są dłużnikami Banku i nie sposób rozstrzygnąć, kto jest bezpodstawnie wzbogacony, a kto zubożony - w sytuacji, gdy zobowiązanie wynika z umowy, która to nadal pomiędzy stronami obowiązuje, a powodowie nadal są kredytobiorcami. Skoro zobowiązanie wynika z umowy, weryfikacja tego, czy doszło do bezpodstawnego wzbogacenia wymaga uwzględnienia całości zobowiązań stron, z tej umowy wynikających. Zubożona jest tylko ta strona, która świadczyła w pieniądzu więcej niż uzyskała w związku z tym świadczeniem od strony przeciwnej. W przypadku ustalenia nieważności umowy różnica tych kwot stanowi wartość wzbogacenia kredytobiorcy, a w niniejszej sprawie ustalanie tego, która to ze stron i w jakiej kwocie jest bezpodstawnie wzbogacona, a która i w jakiej kwocie zubożona jest przedwczesne, bowiem powodowie nieprzerwanie spłacają jeszcze raty kredytu, z tytułu jedynie częściowo nieważnej umowy.

Skargę kasacyjną na powyższe orzeczenie wnieśli Powodowie, zaskarżając wyrok Sądu II instancji w całości i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 *in fine* dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29 - wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 2, s. 288) poprzez ich błędną wykładnię. Powodowie wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji Pozwanego oraz zasądzenie od Pozwanego na rzecz Powodów zwrotu kosztów postępowania za II instancję, według norm prawem przepisanych, ewentualnie (w razie stwierdzenia, że nie zostały spełnione przesłanki z art. 398¹⁶ k.p.c.) o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w C. do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie od Pozwanego na rzecz Powodów kosztów postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną Pozwana wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie od Powodów na jej rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 385¹ § 1 zdanie 1 k.c., postanowienie niedozwolone nie wiąże konsumenta, a zatem nie wywołuje ono skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy konsument następco udzieliłby „świadomej, wyraźnej i wolnej zgody” na to postanowienie i w ten sposób jednostronnie przywróciłby mu skuteczność (wyrok Sądu Najwyższego z 14 lipca 2017 r., sygn. akt II CSK 803/16 i przywołane tam orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej; uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., sygn. akt III CZP 29/17, OSNC 2019, z. 1, poz. 2).

Sąd II instancji w niniejszej sprawie przyjął, że w przypadku pobierania przez Bank świadczeń w nienależnej wysokości, a to z uwagi na niedozwolony charakter postanowień umowy kredytu obejmujących tzw. klauzule waloryzacyjne, kredytobiorcy nie przysługuje roszczenie o zwrot tych świadczeń, ponieważ Bank nie pozostaje w takim przypadku bezpodstawnie wzbogacony kosztem kredytobiorcy. W ocenie Sądu *ad quem* należy mu się co najmniej zwrot nieuiszczonego jeszcze w całości przez Powodów kapitału, czyli wypłaconej kwoty kredytu, zatem to kredytobiorcy w dalszym ciągu w szerszym zakresie są dłużnikiem Banku.

Stanowisko Sądu II instancji nie może być zaakceptowane. Nie ma podstaw do uznania, iż z uwagi na nieunieważnienie umowy kredytu nadpłata zaistniała wskutek stosowania przez Pozwanego klauzul abuzywnych nie może być zwrócona kredytobiorcy, lecz może zostać zatrzymana przez kredytodawcę i powinna być przez niego zaliczana na poczet przyszłych zobowiązań lub rozliczona dopiero po zakończeniu trwania umowy.

Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady

skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczoności warunku. Zdaniem TSUE, z powyższego wynika, że obowiązek wyłączenia przez sąd nieuczciwego warunku umownego nakazującego zapłatę kwot, które okazują się nienależne, wiąże się co do zasady z odpowiednim skutkiem restytucyjnym dotyczącym tych kwot (wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r. w sprawach połączonych C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo, ECLI:EU:C:2016:980, pkt 61, 62). Brak takiego skutku restytucyjnego mógłby bowiem podważyć skutek zniechęcający, jaki art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 7 ust. 1 dyrektywy zamierzał powiązać ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru warunków znajdujących się w umowach zawieranych z konsumentami przez przedsiębiorcę.

Stanowisko to jest rozwinięte w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Stwierdzenie nieuczciwego charakteru postanowienia umownego powinno wiązać się z przywróceniem sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on, gdyby abuzywnie postanowienie nie zostało w umowie zastrzeżone (uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2020 r. III CZP 87/19). Wskazuje się ponadto, że spełnienie świadczenia, którego wysokość została określona na podstawie abuzywnych postanowień umownych nie pozbawia tych postanowień cechy abuzywności ani nie sprawia, że ocena ich abuzywności staje się bezprzedmiotowa. Skoro niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, to w konsekwencji nie może z niego wynikać skuteczne i wiążące go zobowiązanie. Stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowienia umownego skutkuje niemożnością uznania, iż kształtuje ono prawa i obowiązki konsumenta („nie wiąże go”). W konsekwencji świadczenia spełnione na ich podstawie stanowią świadczenie nienależne w rozumieniu art. 410 § 2 k.c., podlegające zwrotowi na podstawie art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; 9 maja 2019 r., sygn. akt I CSK 242/18, niepublikowany; 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt III CSK 159/17, niepublikowany), zaś przypadki, w których spełnienie świadczenia prowadzi do konwalidacji wadliwej czynności prawnej muszą wynikać z wyraźnej decyzji ustawodawcy. Nie można przy tym zapominać, że oceny tego, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się

według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., sygn. akt III CZP 29/17, j.w.; wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt III CSK 159/17, j.w.).

Zgodnie z art. 405 k.c. przesłankami bezpodstawnego wzbogacenia są: uzyskanie przez daną osobę korzyści majątkowej kosztem innej osoby oraz brak podstawy prawnej do nabycia takiej korzyści. Konieczne jest zatem wystąpienie zubożenia jednego podmiotu oraz wzbogacenie innego, wspólna przyczyna między zubożeniem a wzbogaceniem oraz brak podstawy prawnej wzbogacenia. Zubożenie stanowi negatywną zmianę w majątku zubożonego, która może przybrać formę bądź zmniejszenia aktywów bądź zwiększenia pasywów. Zubożenie polega zatem na poniesieniu efektywnego uszczerbku majątkowego.

Uznanie świadczenia spełnionego (nadpłaconego) przez kredytobiorcę na podstawie postanowienia abuzywnego za nienależne oznacza, iż co do zasady podlega ono zwrotowi, także w sytuacji, gdy kredytobiorca pozostaje równolegle dłużnikiem banku. Stanowisko takie jest zbieżne z teorią dwu kondycji oraz ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, że w art. 410 § 1 k.c. ustawodawca przesądził, iż samo spełnienie świadczenia nienależnego jest źródłem roszczenia zwrotnego, przysługującego zubożonemu i nie ma potrzeby ustalania, czy i w jakim zakresie spełnione świadczenie wzbogaciło accipiensą ani czy na skutek tego świadczenia majątek solvensa uległ zmniejszeniu. Samo bowiem spełnienie świadczenia wypełnia przesłankę zubożenia po stronie powoda, a uzyskanie tego świadczenia przez pozwanego - przesłankę jego wzbogacenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 24 listopada 2011 r., sygn. akt I CSK 66/11, niepublikowany; 9 sierpnia 2012 r., sygn. akt V CSK 372/11, niepublikowany; 28 sierpnia 2013 r., sygn. akt V CSK 362/12, niepublikowany; 15 maja 2014 r., sygn. akt II CSK 517/13, niepublikowany, z dnia 29 listopada 2016 r., sygn. akt I CSK 798/15, niepublikowany; 11 maja 2017 r., sygn. akt II CSK 541/16, niepublikowany). Irrelevantna z tej perspektywy pozostaje w szczególności umownie ustalona możliwość przedterminowej spłaty kredytu lub jego części. Nadpłata bowiem świadczenia wynikająca z abuzywności klauzul nie może traktowana jako tożsama bądź analogiczna do przedterminowej spłaty (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 9

maja 2019 r., sygn. akt I CSK 242/18, niepublikowany; 11 grudnia 2019 r., sygn. akt V CSK 382/18, niepublikowany). Spełnienie świadczenia (w tym nadpłata) wynikające z niedozwolonego charakteru postanowienia umownego nie może być zrównane ze świadomą, dobrowolną, przedterminową spłatą lub nadpłatą. W przypadku trwania stosunku umownego wynikającego z umowy kredytu to umowa kształtuje poszczególne zobowiązania stron oraz określa terminy ich wymagalności. Jeżeli nie powstały okoliczności, które uzasadniają żądanie przedterminowej spłaty należności (postawienie kredytu w całości lub w części w stan wymagalności), umowa nie jest nieważna ani nie doszło do jej skutecznego rozwiązania, to wówczas nie ma podstaw do uznania, iż wierzytelność banku jako kredytodawcy stała się wymagalna w zakresie wykraczającym poza ten, wynikający z umowy, tym bardziej, że kredytodawcy przysługują własne roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia.

Reasumując, kredytobiorca może skutecznie domagać się od banku zwrotu świadczenia w postaci nadpłaconych części rat kapitałowo-odsetkowych, bowiem nie ma podstaw do uznania, iżby w przypadku ustalenia nadmiarowej spłaty poszczególnych świadczeń kredytobiorcy wskutek zastosowania wadliwego przeliczenia na podstawie postanowienia umownego uznanego za niedozwolone (abuzywne) druga strona (kreditodawca) mogła zaliczać je na poczet przyszłych należności. Bank nie jest w takim przypadku uprawniony do zatrzymania kwoty nadpłaconej na skutek realizowania abuzywnych postanowień umowy kredytowej (stanowiącej świadczenie nienależne), skoro ustalono, iż umowa kredytu wiąże strony, ale jednocześnie nie wiążą Powodów zawarte w jej treści postanowienia, które zostały uznane za niedozwolone.

Z uwagi na treść art. 29 § 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1904) Sąd Najwyższy, nie mając kompetencji do pominięcia stosowania przepisów ustawy oraz mając na względzie niepodważalność powołania sędziego na podstawie art. 179 Konstytucji RP, odstąpił od oceny prawidłowości powołania sędziów w składzie Sądu *ad quem* oraz w postępowaniu zainicjowanym skargą kasacyjną w niniejszej sprawie (na etapie tzw. przedsądu), a w konsekwencji ważności postępowania czy skuteczności

orzeczenia z powyższych względów, co wynika z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2021 r., sygn. K 3/21, zaś w zakresie skuteczności wstrzymania („zawieszenia stosowania”) przepisów ustawy o Sądzie Najwyższym z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 14 lipca 2021 r., sygn. P 7/20 (OTK ZU nr A/2021, poz. 49). Tym samym Sąd Najwyższy nie znajduje podstaw do niestosowania w niniejszej sprawie zasady niedopuszczalności kwestionowania statusu sędziego (deklarowanej w art. 29 § 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym), co mogłoby sugerować wskazanie w pkt 1 lit. d postanowienia Wiceprezes Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-204/21 R Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej (ECLI:EU:C:2021:593). Powyższe rozstrzygnięcia, a w szczególności art. 179 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, nie pozwalają bowiem na ocenę kryteriów odnoszących się do okoliczności wyboru kandydatów na stanowisko sędziowskie przez Krajową Radę Sądownictwa, a w konsekwencji kwestionowanie skuteczności powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego przez Prezydenta RP, a tym samym ubezskutechnienia inwestytury, czego nie mogą w szczególności uzasadniać kryteria wskazane w wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 19 listopada 2019 r. w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18 i C-625/18, A.K. przeciwko Krajowej Radzie Sądownictwa oraz C.P., D.O. przeciwko Sądowi Najwyższemu, ECLI:EU:C:2019:982.

Niezależnie od powyższego jednak, również w świetle wyroków Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej ewentualne wady procedury wyboru kandydata na urząd sędziego przed Krajową Radą Sądownictwa, nawet w razie uznania naruszenia Konstytucji RP w tym zakresie (poprzez stwierdzenie niezgodności z Konstytucją przepisów stanowiących podstawę procedury zakończonej powołaniem do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego) samodzielnie nie pozwalają na podważenie niezależności sądu rozpoznającego sprawę (wyrok TSUE z 29 marca 2022 r., C-132/20, w sprawie BN i in. przeciwko Getin Noble Bank S.A., ECLI:EU:C:2022:235), zaś samo powołanie przez Prezydenta RP na urząd sędziego jest niepodważalne (wyrok TSUE z 22 marca 2022 r., C-508/19, M.F. przeciwko J.M., ECLI:EU:C:2022:201).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł,
jak w sentencji.

jw